Reaching the STARS

2021-1-FI01-KA220-ADU-000026027

TEORETIČNO OZADJE

Sofinancira Evropska unija

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorja(-ev) in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti EACEA.

Partnerske organizacije:

TYÖVÄEN AKATEMIA

DEINDE SP. Z O.O

LJUDSKA UNIVERZA CELJE

EDUCATION IN PROGRESS

TEORETIČNO OZADJE

Leta 2008 je Svet EU opredelil smernice kot vseživljenjske smernice ali z drugimi besedami:

"To je neprekinjen proces, ki državljanom v kateri koli starosti in v katerem koli življenjskem obdobju omogoča, da prepoznajo svoje sposobnosti, kompetence in interese, se odločajo o izobraževanju, usposabljanju in poklicu ter oblikujejo svojo individualno življenjsko pot pri učenju, delu in v drugih okoljih, kjer se te sposobnosti in kompetence učijo in/ali uporabljajo."

Ta opredelitev jasno odraža potrebo po dobrih praksah usmerjanja in svetovanja za pomoč odraslim učečim se, ki so lahko v procesu menjave zaposlitve ali pridobivanja višje stopnje izobrazbe. Ker se opredelitev nanaša na odrasle udeležence izobraževanja vseh starosti in iz različnih okolij, morajo biti izobraževalcem in svetovalcem na voljo prava orodja, ne glede na to, ali so njihovi udeleženci izobraževanja mladi odrasli, ki iščejo študijsko pot, ali bolj izkušeni odrasli udeleženci izobraževanja, ki iščejo svetovanje glede svoje poklicne ali izobraževalne izbire.

Vendar je pri oblikovanju dobrih praks treba najprej preučiti različne družbene dejavnike, ki lahko vplivajo na usmerjanje in svetovanje. Razumevanje teh dejavnikov je nujno za učinkovit razvoj usmerjanja in svetovanja, če je cilj pomagati učečim se odraslim iz vseh okolij pri upravljanju lastne poklicne in študijske poti.

DRUŽBENI DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA USMERJANJE IN SVETOVANJE

Socialno-ekonomsko ozadje je eden najmočnejših napovednih dejavnikov učnih dosežkov (Claro, Pauneski, Dweck, 2016). Na Finskem na primer veliko mladostnikov iz družin z nižjimi dohodki, z nižjo izobrazbo staršev in šibkejšim statusom staršev na trgu dela ostane brez višje izobrazbe (Vanttaja, 2005). Še en dejavnik, ki jasno vpliva na izbiro izobraževanja, je spol. Na Finskem se moški nagibajo k področju STEM, medtem ko se ženske pogosteje prijavljajo na programe socialnega in zdravstvenega varstva. Celo izobražene priseljenke spodbujajo, da se iz tehničnih poklicev preusmerijo v zdravstvene poklice (Forsander, 2007).

Poleg socialno-ekonomskega ozadja in spola je pri odločanju o tem, kako svetovalci pristopajo k svetovanju, ključna tudi starost. Otroci običajno še vedno lahko sanjajo in si brez omejitev predstavljajo svojo prihodnost, vendar se že v srednji šoli poudarek pogosto preusmeri na bolj realističen samopremislek o svojih spretnostih, sposobnostih in učnih dosežkih (Ollila, 2008).

Podobne trende je mogoče opaziti tudi v drugih evropskih državah. V Sloveniji so raziskave pokazale, da izobrazbena zgodovina staršev jasno vpliva na študijske in poklicne odločitve njihovih otrok. Višje izobraženi starši običajno beležijo višje dohodke, praviloma pa imajo tudi višje študijske ambicije. Poleg tega bolj izobraženi starši lažje usmerjajo svoje otroke na izobraževalni poti in tudi lažje plačajo dolgotrajnejši študij (Umek, Sočan in Bajc, 2007).

V Sloveniji so nizkokvalificirani in starejši delavci najbolj ranljiva skupina na trgu dela. Stopnja njihove brezposelnosti je kljub nedavnemu upadu še vedno razmeroma visoka, razmere pa otežuje dejstvo, da bodo tehnološke spremembe postopoma zahtevale vse bolj izobraženo delovno silo. Zato bo treba več vlagati v izobraževanje odraslih, da bodo lahko ljudje, starejši od 45 let, v bližnji prihodnosti vstopili na trg dela (Klenovšek in Rupert, 2011).

Podatki iz Poljske kažejo, da je pri izvajanju vseživljenjskega usmerjanja poleg višine sredstev ključnega pomena tudi njihova pravilna dodelitev. Čeprav javna sredstva, namenjena izobraževanju, na Poljskem ne odstopajo bistveno od povprečja EU, je delež odraslih, starih od 25 do 64 let, vključenih v vseživljenjsko učenje, v tej državi eden najnižjih v EU. To je mogoče razumeti kot posledico pomanjkanja univerzalnih, javno financiranih programov, namenjenih odraslim, ki so že zaključili formalno izobraževanje (Kryńska, 2007).

Po drugi strani pa se je v zadnjih letih na Poljskem raven izobrazbe neprekinjeno izboljševala. Leta 2018 so bile osebe z visokošolsko izobrazbo (27,2 %) že največja skupina med različnimi stopnjami izobrazbe, stopnja brezposelnosti oseb z univerzitetno diplomo pa je bila le 1,6 % (Centralni statistični urad/Statistični urad v Gdansku, 2017). V prihodnosti bo izziv pomagati odraslim z nižjo sekundarno, osnovnošolsko ali nižjo izobrazbo pri pridobivanju višje stopnje izobrazbe in zaposlitve.

Različne države so sprejele različne ukrepe za zadovoljitev potreb po usmerjanju in svetovanju za odrasle udeležence izobraževanja. Italija je ustanovila tako imenovane

pokrajinske centre za izobraževanje odraslih (CPIA), ki so avtonomne izobraževalne ustanove, ki nadzorujejo usmerjanje in svetovanje za odrasle v vseh delih države. CPIA ponujajo programe, ki ustrezajo osnovnemu izobraževanju do zaključka obveznega šolanja, ter tečaje jezikovnega usposabljanja za priseljence.

V Italiji se je v obdobju 2015-2016 do 2016-2017 povečalo število udeležencev, ki so se vpisali v različne tečaje usposabljanja. V tem času se je število povečalo za 18,4 %, in sicer na 108 539. Podobno se je število učencev iz priseljenskih okolij, vpisanih v tečaje na ravni I (obvezno izobraževanje), povečalo z 12 542 na 14 312 (14,1 %) (European Comission, 2023).

IZZIVI PRI USMERJANJU IN SVETOVANJU

Mehanizme, ki negativno vplivajo na učeče se, lahko razumemo kot institucionalno selekcijo in prostovoljno selekcijo (Nummenmaa in Tarkiainen, 1993). Institucionalna selekcija se nanaša na primere, ko so učeči se zaradi okoliščin neprostovoljno izločeni. Na Finskem so na primer pogoji sprejema v visokošolsko izobraževanje zelo strogi, medtem ko je srednješolsko izobraževanje obvezno. Veliko učencev, ki se prijavijo na visokošolski študij, bi izbralo drug program, če jim ne bi bilo treba skrbeti za sprejem (Vuorinen in Valkonen).

Nasprotno pa se prostovoljna selekcija nanaša na lastne izbire in odločitve posameznika. Pomanjkanje motivacije ali samozavesti, neuspehi pri učenju, težave z duševnim zdravjem, pomanjkanje svetovanja ali nezadostne spretnosti upravljanja kariere lahko odvrnejo osebo od prijave na delovno mesto ali v izobraževalni program (Koivisto in Vuori, 2006).

Samoučinkovitost in samospoštovanje sta pomembna motivacijska dejavnika pri upravljanju kariere, saj spodbujata ljudi, da se prijavijo na razpise za zaposlitev in izobraževanje. Po Banduri (1994) se samoučinkovitost nanaša na posameznikovo prepričanje o njegovi sposobnosti, da bo uspel v določenih situacijah ali opravil določeno nalogo. To prepričanje ima pomembno vlogo pri tem, kako človek pristopa k ciljem in izzivom.

Visoko samospoštovanje prav tako povečuje iniciativnost in spodbuja eksperimentiranje (Baumeister, Campbell, Krueger in Vohs). Ljudje z visokim samospoštovanjem si lahko postavijo višje cilje kot ljudje z nizkim samospoštovanjem. Visoko samospoštovanje lahko poveča samozavest pri reševanju težkih problemov in ljudem omogoča, da so zadovoljni z napredkom in uspehom.

Poleg samozavedanja ima pri izobraževalnih dosežkih in izbiri ključno vlogo tudi učenčevo razumevanje učenja in razvoja. Miselnost za rast, tj. prepričanje, da inteligenca ni nespremenljiva in da jo je mogoče razvijati, je močan napovedni dejavnik dosežkov v različnih socialno-ekonomskih okoljih.

Claro, Paunesku in Dweck (2016) so ugotovili, da so učenci iz družin z nižjimi dohodki bolj nagnjeni k fiksni miselnosti ter se izogibajo izzivom in težavam, medtem ko so učenci z razvojno miselnostjo zaščiteni pred učinki revščine na dosežke. Strukturne neenakosti lahko povzročijo psihološke neenakosti, ki okrepijo vpliv strukturnih neenakosti na dosežke in priložnosti v prihodnosti (Claro, Paunesku in Dweck, 2016).

KOMPETENCE, USMERJENE V UPANJE, IN KARIERNO SAMOUPRAVLJANJE

Za pomoč pri spopadanju z različnimi zgoraj opisanimi izzivi Reaching the Stars predlaga uporabo koncepta usmerjanja in svetovanja, ki temelji na upanju. Ta koncept se tukaj nanaša na vrsto usmerjanja in svetovanja, ki se osredotoča na širjenje idej učečih se o prihodnosti, na primer s preučevanjem spretnosti in kompetenc, ki jih učeči se še nimajo, vendar bi jih radi razvili, ali s pomočjo pri razmišljanju o poklicnih ali študijskih poteh, ki odražajo njihove želje, vendar o njih sicer ne bi razmišljali.

Uporaba pristopa k razvoju kariere, osredotočenega na upanje, ustvarja pozitiven zagon v procesu samoupravljanja kariere (Niles, Yoon, Balin in Amundson, 2010). Kompetence, osredotočene na upanje, so uporabne skozi celotno življenjsko obdobje, saj se delovne razmere in zaposlitvene priložnosti razvijajo. Ključni koncepti svetovanja, ki temelji na upanju, so upanje, agencijsko razmišljanje, razmišljanje o poteh, cilji, razumevanje sebe in osebna prožnost (Niles, 2011), medtem ko so ključne kompetence za učečega se upanje, samorefleksija, razumevanje sebe, vizionarstvo, postavljanje ciljev in načrtovanje,

izvajanje in prilagajanje (Niles et al., 2010). Z vidika svetovalca nudenje podpore, spodbude in usmerjanja učečim se pomaga ohranjati upanje, da lahko uresničijo svoje opredeljene cilje (Niles et al., 2010).

Upanje je povezano z načrtovanjem pomembnih ciljev in prepričanjem, da bodo naša dejanja prinesla pozitivne rezultate. Občutek upanja ljudem omogoča, da razmislijo o različnih možnostih, in jih spodbuja k ukrepanju. Po mnenju Nilesa (2011) je upajoče razmišljanje sestavljeno iz treh komponent, ki so med seboj povezane: agencijsko razmišljanje, razmišljanje o poti in cilji. Razmišljanje o poti je pomembna zmožnost, ki človeku omogoča, da si zamisli strategije za dosego želenega cilja. Po drugi strani pa je agencijsko razmišljanje potrebno za motivacijo in vztrajnost.

Vizionarstvo, ki temelji na upanju, je proces, ki vključuje viharjenje možganov in iskanje možnosti za prihodnje možnosti, prepoznavanje želenih možnosti s pomočjo razumevanja sebe ter raziskovanje in zbiranje informacij za njihovo poglobljeno poznavanje (Niles, 2011). Samorefleksija bo privedla do dodatnega self-clarity, ta pa do odločnosti in predanosti.

Razumevanje sebe se nanaša na razumevanje svojih prednosti in slabosti, osebna prožnost ali prilagodljivost pa na sposobnost prevzemanja novih vlog in prilagajanja spremembam. Številna orodja za ocenjevanje kariere se osredotočajo na ugotavljanje pomembnih lastnosti samega sebe, kot so interesi in sposobnosti, vendar se razumevanje sebe nanaša na globlje razumevanje in subjektivno doživljanje razvoja kariere (Niles et al, 2010).

Povečanje virov za prilagajanje karieri in sposobnosti prilagajanja je osrednji cilj kariernega izobraževanja in svetovanja. Osebnostna rast, izobraževanje in svetovanje naj bi osebi pomagali razviti trdnost na čustveni ravni ter spretnosti za načrtovanje in izvajanje življenjskih odločitev.

Po mnenju Savickasa in Porfelija (2012) med poklicnimi nalogami in poklicnimi prehodi prilagodljivega posameznika skrbi poklicna prihodnost, zato prevzame nadzor nad poskusi priprave na prihodnost, pokaže radovednost z raziskovanjem možnih scenarijev prihodnosti in se počuti samozavestnega pri uresničevanju želja.

ZAKLJUČEK

Socialno-kulturni dejavniki, neprostovoljna institucionalna selekcija in prostovoljna selekcija, nizka samoučinkovitost in nizko samospoštovanje, fiksna miselnost in pomanjkanje kompetenc, usmerjenih v upanje, ter nizka sposobnost poklicnega prilagajanja lahko odraslim učečim se preprečijo, da bi uresničili svoje želje. Po drugi strani pa imata lahko usmerjanje in svetovanje pomembno vlogo pri širjenju razpona njihovih vizij.

V tem projektu želimo učečim se odraslim pomagati, da vidijo svoj potencial za rast in vse kompetence, ki bi jih lahko razvili, namesto da bi gledali le na spretnosti, ki jih že imajo. Prav tako pomembno je opozoriti, da se zaradi različnih razlogov vse sanje tudi s trdim delom ne morejo uresničiti, kar pa zahteva osebno prilagodljivost. Namen projekta je torej svetovalcem ponuditi orodja, s katerimi bi odraslim učečim se omogočili razmislek o njihovi prihodnosti, ne glede na to, ali si že lahko prizadevajo za dosego jasnega cilja ali ne.

VIRI IN LITERATURA

Amundson, N., Niles, S., Yoon, H. J., Smith, B., In, H., & Mills, L. (2013). Hope-centered career development for University/College students. *Retrieved from Canadian Education and Research Institute for Counselling website: http://ceric. ca/wp-content/uploads/2012/10/CERIC_Hope-Centered-Career-Research-Final-Report. pdf*.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. Encyclopedia of human behavior. Vol. 4, pp. 71-81. New York: Academic Press

Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological science in the public interest*, *4*(1), 1-44.

Central Statistical Office/Statistical Office in Gdánsk (2017). *Kapitał ludzki w Polsce w latach 2012-2016*, p. 7.

Claro, S., Paunesku, D., & Dweck, C. S. (2016). Growth mindset tempers the effects of poverty on academic achievement. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *113*(31), 8664-8668. Psychological Science in the public interest. Vol. 4, No. 1, May 2003

European Comission: Eurydice (2023). Italy: Adult education and training. Available at: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/adult-education-and-training

European Comission (2020): Pregled izobraževanja in usposabljanja za leto. Available at: https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/slovenia_sl.html

EU Council (2008): Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 21 November 2008 on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies, in *Official Journal of the European Union*. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:42008X1213(02)

Forsander, A. (2007). Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille?: Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmen Suomeen muuton jälkeen. In *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ* (pp. 312-334). Väestöntutkimuslaitos.

Koivisto, P., & Vuori, J. (2006). Urahallintaa vahvistavat ryhmämenetelmät oppilaanohjauksen tukena. *Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus*, 267-282.

Kryńska, E. (2007). *Równowaga między elastycznością i bezpieczeństwem na polskim rynku pracy. Jak osiągnąć flexicurity?* pp. 16-17.

Niles, S. G. (2011). Career flow: a hope-centered model of career development. *Journal of Employment Counseling*, *48*(4), 173-175.

Niles, S. G., Yoon, H. J., Balin, E., & Amundson, N. A. (2010). Using a hope-centered model of career development in challenging times. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(34), 101-108.

Ollila, Anne K. (2008): Kerrottu tulevaisuus: alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 85. Helsinki: Nuorisotutkimusseura

Savickas, M. L., & Porfeli, E. J. (2012). Career Adapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equivalence across 13 countries. *Journal of vocational behavior*, *80*(3), 661-673.

Tanja Vilič Klenovšek, Jerca Rupert (eds.) (2011). Svetovalna dejavnost v izobraževanju odraslih. Ljubljana : Andragoški center Slovenije.

Umek, L.M., Soèan, G., & Bajc, Katja. (2007). *Vpliv* psiholoških *dejavnikov in izobrazbe* staršev *na* učno uspešnost *mladostnikov. Horizons of Psychology, 6(3), 24-48.*

Vanttaja, Markku (2005): Koulutuksesta ja työstä karsiutuneiden nuorten kotitaustan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua. Yhteiskuntapolitiikka 70(4), 411–416

Vuorinen, P., & Valkonen, S. (2003). Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon. *Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita*, *18*.